

حمایت از کالای ایرانی؛ راهکاری در تحقق بیانیه گام دوم انقلاب

سیدمحمد حیدری خورمیزی*

مهدی شوشتری**

هادی خوشنودی***

چکیده

اقتصاد قوی، نقطه قوت و عامل مهم سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه ضعف و زمینه‌ساز نفوذ، سلطه و دخالت دشمنان است. لذا تأکید بر «تقویت اقتصاد مستقل، مبتنی بر تولید انبوه و باکیفیت» نکته کلیدی محور سوم بیانیه گام دوم انقلاب است. یکی از راهکارهای تقویت اقتصاد مستقل، حمایت از کالای ایرانی است. مقام معظم رهبری در محور سوم بیانیه، در مسائل اقتصادی، نگاه به خارج را به ضرر کشور می‌داند؛ به طوری که نه تنها به توان و ظرفیت داخلی کشور کمک نمی‌کند؛ بلکه عدم ثبات سیاست‌های اجرایی اقتصاد و عدم رعایت اولویت‌ها و وجود هزینه‌های زائد و حتی مسرفانه در بخش‌هایی از دستگاه‌های حکومتی را دارای آثار و پیامدهای نامطلوبی می‌داند، پژوهش حاضر به روش توصیفی - تحلیلی درصدد تحلیل آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی در جامعه است که اهم این آثار عبارت‌اند از: استقلال کشور و نفی تسلط کفار، دوری از تشبه به

---

* استادیار فقه و مبانی حقوق مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی رحمته‌الله (نویسنده مسئول: dr.heidary436@gmail.com)

** استادیار فقه و مبانی حقوق مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی رحمته‌الله (mahdishoshitari@chmail.ir)

*** استادیار فقه و مبانی حقوق مجتمع آموزش عالی شهید محلاتی رحمته‌الله (h.khoshnodi@gmail.com)

کفار و فرهنگ غیر اسلامی، رشد اقتصاد ملی، کاهش بزه‌کاری، کاهش بیکاری در جامعه، گسترش سبک زندگی اسلامی.

کلیدواژه‌ها: کالای ایرانی، رونق تولید، تولید داخلی، اقتصاد، بیانیه گام دوم انقلاب، مقام معظم رهبری.

مقدمه:

بیش از یک دهه است که مقام معظم رهبری شعار سال را با محوریت مسائل اقتصادی و حمایت از کالای ایرانی و تولید داخلی نام‌گذاری می‌کنند. معظم له، شعار سال ۱۳۹۷ را «حمایت از کالای ایرانی» و سال ۱۳۹۸ را «رونق تولید» نام‌گذاری کرده و بر اهمیت رفع مشکلات اقتصادی تأکید کرده و می‌فرمایند اگر می‌خواهیم به استقلال اقتصادی دست پیدا کنیم باید به تولید ملی احترام بگذاریم و از آن حمایت کنیم ([https://farsi.khamenei.ir/speech-\(content?id=19516](https://farsi.khamenei.ir/speech-(content?id=19516)).

مقام معظم رهبری در محور سوم بیانیه گام دوم انقلاب، اقتصاد را یک نقطه کلیدی و تعیین‌کننده برمی‌شمارند و از طرفی می‌فرمایند: «فقر و غنا، در مادیات و معنویات بشر، اثر می‌گذارد» (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>). لذا برای رسیدن به هدف جامعه اسلامی نیاز به راهکار است. یکی از این راهکارها برای محور سوم بیانیه گام دوم انقلاب (اقتصاد)، حمایت از کالای ایرانی است.

پژوهش پیش رو، با هدف جلب حمایت مصرف‌کننده ایرانی، آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی در جامعه را در جهت رونق تولید و رشد اقتصاد کشور مورد بررسی قرار داده است و اهم آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی را مورد واکاوی قرار داده است که اهم آن عبارت‌اند از:

۱. استقلال کشور؛
۲. نفی تسلط کفار؛
۳. دوری از تشبیه به کفار و فرهنگ غیر اسلامی؛
۴. رشد اقتصاد ملی؛
۵. کاهش بزه‌کاری؛

۶. کاهش بیکاری در جامعه؛

۷. گسترش سبک زندگی اسلامی.

۱. مفهوم حمایت از کالای ایرانی

حمایت از کالای ایرانی فقط به معنای استفاده از کالای ایرانی نیست؛ بلکه حمایت یعنی درست مصرف کردن، اجتناب از زیاده‌روی، مصرف به‌اندازه کالای ایرانی و انطباق با نیازها و سلیقه‌ها و مزیت‌های روز و بازاریابی بیرون از کشور است. مقام معظم رهبری حمایت را چنین معنا کرده‌اند: اول این‌که، حمایت از کالای ایرانی، به معنای مصرف‌گرایی نیست؛ بلکه به معنای قناعت، به‌اندازه لازم مصرف کردن و اجتناب از زیاده‌روی و اسراف است:

مصرف‌گرایی برای جامعه بلای بزرگی است. اسراف، روزبه‌روز شکاف‌های طبقاتی و شکاف بین فقیر و غنی را بیش‌تر و عمیق‌تر می‌کند. یکی از چیزهایی که لازم است مردم برای خود وظیفه بدانند، اجتناب از اسراف است. مصرف‌گرایی، جامعه را از پای درمی‌آورد. جامعه‌ای که مصرف آن از تولیدش بیش‌تر باشد، در میدان‌های مختلف شکست خواهد خورد. ما باید عادت کنیم مصرف خود را تعدیل و کم کنیم و از زیاده‌ها بزنیم (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=3157>).

دوم این‌که، حمایت از کالای ایرانی، به معنای مصرف به‌اندازه کالای باکیفیت ایرانی است. «کالایی که مبتنی بر اقتصاد دانش‌بنیان، مرغوب و با کیفیتی برابر با جنس خارجی و حتی هم بهتر از جنس خارجی، تولید شده باشد» (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=33886>). حمایت، یکی انطباق با نیازها و سلیقه‌ها و مزیت‌های روز است؛ این هم حمایت است؛ ... تولید کالای ایرانی به این معنا است که باید چیزی تولید بشود که مطابق با سلیقه مردم و میل مردم [باشد]، همراه با ظرافت‌های لازم... بازاریابی بیرون از کشور و صادرات هم یکی از انواع حمایت از کالای ایرانی است. بایستی ما که با پانزده کشور همسایه‌ایم - غیر از کشورهای دیگر دوردست که می‌توانند کالای ایرانی را مصرف بکنند - از این همسایگی استفاده کنیم، کالای ایرانی را صادر کنیم (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39272>).

۲. معیار ایرانی بودن کالا

معیار اصلی کالای ایرانی بودن این است که چه میزان از این کالا در ایران تولید می‌شود. هرچه این میزان بیشتر باشد، ایرانی بودن آن نیز بیشتر است، اگر این کالا متعلق به برند [= نما نام، نام تجاری] دیگری باشد، قطعاً سهم اشتغال ناشی از نام تجاری را از دست داده‌ایم؛ لیکن به‌واسطه تولید کالای نهایی و تولید برخی قطعات در داخل، به اشتغال کشور کمک خواهد شد. بر اساس این هدف، شاخص اصلی قضاوت درباره ایرانی بودن یک کالا، میزان تولید کالا در داخل کشور است (مصاحبه با مرتضی فیروزآبادی، ۱۳۹۷/۳/۱، www.farsnews.com).

مقام معظم رهبری فرمودند:

کالای ایرانی یعنی محصول نهایی کار و سرمایه و فعالیت اقتصادی و ذهن و ابتکار و همه‌چیز. سرمایه‌گذار با سرمایه خود، کارگر با کار خود، طراح با ذهن خود و با دانش خود، این‌ها همه تلاش می‌کنند و محصول [کار آن‌ها] می‌شود کالای ایرانی. در حمایت از این کالای ایرانی - که محصول تلاش فعالان اقتصادی و فعالان کارگری و سرمایه‌گذاران و برنامه‌ریزان و طراحان و مانند این‌ها است - هم مردم نقش دارند به‌عنوان تولیدکننده کالای ایرانی، هم مردم نقش دارند به‌عنوان مصرف‌کننده کالای ایرانی؛ هم باید تولید کنند، هم باید مصرف کنند؛ هم باید در تولید تلاش کنند (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39272>).

۳. آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی

۳.۱. استقلال کشور و نفی تسلط کفار

اولین پیامد حمایت از کالای ایرانی، عدم وابستگی کشور به خارج و تسلط کفار است که طبق قاعده نفی سبیل، تسلط کفار بر مسلمانان حرام است. آیات و روایات بسیاری دلالت دارند که هرگونه ارتباط و دادوستدی که موجب سلطه بیگانگان بر مسلمان شود، اعم از سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و نظامی ناروا است. فقها از این مطلب تحت عنوان قاعده نفی سبیل یاد می‌کنند که مبنای آن این آیه شریفه است؛ «... لَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا؛ خداوند برای کافران، علیه مؤمنین راه و تسلطی قرار نداده است» (نساء: ۱۴۱).

دلیل حرمت، آن است که برای داشتن اجناس مجبور هستیم از خارج از کشور جنس وارد کنیم و این به معنای تسلط اقتصادی کفار بر کشور و نچرخیدن چرخ اقتصاد کشور و وابستگی به بیگانه است. مهم‌ترین دلیل بر حرمت، همان قاعده نفی سبیل است که از قواعد ثانویه فقهی است، یعنی هرگونه ارتباط بین مسلمانان و کافران که موجب نفوذ و سلطه کافران بر مسلمانان گردد، به حکم این قاعده، بی‌اعتبار خواهد بود. قاعده نفی سبیل در روابط خارجی اسلام و مسلمانان، حقّ و تو دارد. در هر عمل، قرارداد و تصمیمی در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، نظامی، فرهنگی و ... در صورتی که مقدمه و زمینه تسلط کفار بر مسلمانان را فراهم آورد، قاعده نفی سبیل پای در میان می‌گذارد و آن قرارداد را باطل می‌سازد (زنگنه شهری، ۱۳۹۱، ش ۷۳: ۴۹)؛ بنابراین، حمایت از تولید ملی، مقدمه‌ای برای عدم نفی سبیل و تسلط کافران است که از باب مقدمه واجب، وجوب دارد؛ زیرا استقلال اقتصادی، مقدمه عدم تسلط کفار است. خداوند متعال در این آیه می‌فرماید که در عالم تشریح، هیچ حکمی که موجب سبیل و علوّ و سلطنت کافر بر مؤمنان و مسلمانان باشد، وجود ندارد و تشریح و جعل نیز نشده است. این حکم، چه در باب عبادات و چه در باب معاملات و چه در سیاسات، جعل نشده است و بنابراین، هرگونه حکمی که از ناحیه آن حکم، موجبی برای علوّ و سلطنت کافر بر مسلم باشد، به مقتضای این آیه شریفه از صفحه تشریح مرفوع است (موسوی بجنوردی، ۱۴۰۱، ج ۱: ۳۴۹).

نکته قابل توجه این که، در این آیه، یک جعل تشریحی وجود دارد نه جعل تکوینی؛ گروهی از بزرگان گفته‌اند که این نفی که در آیه شریفه آمده است، به لحاظ تکوین نیز هست (حسینی تهرانی، ۱۴۲۱، ج ۳: ۱۱۰)؛ یعنی در عالم تکوین، خداوند سبحان چنین چیزی را جعل نکرده است و همیشه مسلمانان، تفوق و سلطه و سلطنت دارند؛ لکن ظاهر این آیه، بیانگر این معنا نیست. در این آیه، شارع مقدس در مقام تشریح و در مقام قانون‌گذاری و در مقام بیان یک قاعده کلی در جامعه اسلامی است. هر حکمی، هر عقدی، هر معامله‌ای، هر پیمانی، هر قراردادی و هر چیزی که سبب علوّ کافر و استیلای کافر بر مسلم شود، منفی است (موسوی بجنوردی، ۱۴۰۱، ج ۱: ۳۵۰).

بر این اساس، نباید از کالای خارجی استفاده کرد؛ زیرا باعث تسلط آن‌ها بر بازار داخلی خواهد شد؛ زیرا اگر سلطه اقتصادی اتفاق بیفتد، سلطه سیاسی هم اتفاق می‌افتد؛ وقتی سلطه

سیاسی رخ دهد، سلطه فرهنگی هم رخ می‌دهد، وقتی سلطه فرهنگی رخ بدهد، عملاً سلطه فکری و معرفتی هم اتفاق افتاده است.

همچنین سبیل در آیه شریفه، به صورت نکره در سیاق نفی «سَبِيلًا» فرموده است که افاده عموم می‌کند: «ابداً، خداوند هیچ سبیلی برای کافران نسبت به مؤمنین قرار نداده است!»؛ گرچه آن یک سبیل مختصر و راه سلطه جزئی و تفوق فی‌الجمله باشد؛ بنابراین، هر قانونی که موجب پیدایش سبیلی برای کافر نسبت به مؤمن باشد، به حکم این آیه مطرود و منفی است. مؤید این مطلب آن‌که، در بسیاری از روایات وقتی ائمه علیهم‌السلام هنگامی که حکمی را بیان می‌کنند که حاوی عدم تسلط و قدرت کافری نسبت به مسلمی است، استشهاد به آیه: «وَلَنْ يَجْعَلَ اللَّهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ سَبِيلًا» می‌کنند که خداوند برای کافران، علیه مؤمنین راه و تسلطی قرار نداده است (حسینی تهرانی، ۱۴۲۱، ج ۳: ۱۱۰-۱۱۱).

البته اگر برخی از کالاها در داخل تولید نشوند و از طرفی موردنیاز هم باشند، مانند اقلام پزشکی ضروری و ... در این موارد به حکم عقل می‌توان از آن کالای خارجی استفاده کرد و قاعده نفی سبیل نیز مانع نیست؛ چراکه استفاده از آن‌ها به معنای حمایت از آن نیست و از طرفی در موارد اضطراری به حکم قاعده ضرورت «الضرورات تبيح المحظورات» ضرورت‌ها منع شده‌ها را مباح می‌کند و قاعده اضطرار «کل حرام مضطر إليه فهو حلال» که هر حرامی که به آن اضطرار پیدا کنیم، حلال است، حتی حکم به خوردن محرمت برای نجات جان انسان شده است. آیات شریفه قرآن و روایات معصومین علیهم‌السلام به صراحت به این دو قاعده اشاره دارند.^۲

۱. امام خمینی رحمته‌الله ضرورت را اعم از اضطرار می‌داند و می‌فرماید: «چه بسا انسان به شیء مضطر نمی‌شود و لکن ضرورت اقتضا می‌کند که آن کار اتیان شود» (امام خمینی رحمته‌الله، ۱۴۲۹: ۴۸).
۲. آیاتی مانند: «فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ» (بقره: ۱۷۳)؛ «فَمَنْ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرِ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمِهِ» (مائد: ۳)؛ «قَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ إِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ إِلَيْهِ» (انعام: ۱۱۹) و روایاتی مانند: «رَفَعَ عَنْ أُمَّتِي تِسْعَةَ أَشْيَاءَ... مَا اضْطُرُّوا إِلَيْهِ...» (حرعاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۵: ۳۶۹)؛ «عَلِمَ مَا يَضُرُّهُمْ فَهَاهُمْ عَنْهُ وَحَرَمَهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ أَبَاحَهُ لِلْمُضْطَرِّ» (همان، ج ۲۴: ۹۷)؛ «لَيْسَ شَيْءٌ مِمَّا حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا وَ قَدْ أَحَلَّهُ لِمَنْ اضْطُرَّ إِلَيْهِ» (همان، ج ۲۳: ۲۲۸)؛ «إِلَّا أَنْ يَكُونَ مُضْطَرًّا لَيْسَ عِنْدَهُ غَيْرُهَا...» (همان، ج ۵: ۴۸۳)؛ «فَمَنْ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ هَذِهِ غَيْرَ بَاغِيَةٍ...» (صدوق، ۱۴۱۳، ج ۴: ۳۶) (ر.ک: حیدری خورمیزی، ۱۳۹۷: ۷۵-۱۰۴).

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز در موارد متعددی به این مهم پرداخته است و بسیار تأکید کرده که نباید کفار بر مسلمانان تسلط داشته باشند. برای نمونه به چند مورد اشاره می‌شود؛

الف) اصل ۲ بند ۶ قسمت ج؛ نفی هرگونه ستمگری و ستم‌کشی و سلطه‌گری و سلطه‌پذیری، قسط و عدل و استقلال سیاسی و اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی و همبستگی ملی را مورد توجه قرار داده است که این اصل هرگونه راه تسلط از کفار را بر جمهوری اسلامی می‌بندد.

ب) اصل ۳ بند ۵؛ طرد کامل استعمار و جلوگیری از نفوذ اجانب. این اصل دولت جمهوری اسلامی ایران را موظف می‌کند برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم، همه امکانات خود را به کاربرد.

ج) اصل ۴۳ بند ۸؛ جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور. این اصل برای تأمین استقلال اقتصادی جامعه و ریشه‌کن کردن فقر و محرومیت و برآوردن نیازهای انسان در جریان رشد، با حفظ آزادی و اقتصاد جمهوری اسلامی ایران است.

د) اصل ۸۱؛ دادن امتیاز تشکیل شرکت‌ها و مؤسسات در امور تجارتي و صنعتی و کشاورزی و معادن و خدمات به خارجی‌ان مطلقاً ممنوع است.

ه) اصل ۸۲؛ استخدام کارشناسان خارجی از طرف دولت ممنوع است؛ مگر در موارد ضرورت با تصویب مجلس شورای اسلامی که این دو اصل در رابطه با نفی تسلط کفار در امور اقتصادی کشور است.

و) اصل ۱۵۲؛ سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران بر اساس نفی هرگونه سلطه‌جویی و سلطه‌پذیری، حفظ استقلال همه‌جانبه و تمامیت ارضی کشور، دفاع از حقوق همه مسلمانان و عدم تعهد در برابر قدرت‌های سلطه‌گر و روابط صلح‌آمیز متقابل با دول غیر محارب است.

اصل ۱۵۳؛ هرگونه قرارداد که موجب سلطه بیگانه بر منابع طبیعی و اقتصادی، فرهنگ، ارتش و دیگر شئون کشور گردد، ممنوع است.

این موارد از اصول مهم در سیاست خارجی در نفی هرگونه تسلط کفار بر ایران است؛ بنابراین به‌طور کلی عدم حمایت به همان معنایی که گذشت و هم استفاده نکردن و هم راه را برای کالای خارجی باز گذاشتن و هم عدم ایجاد رقابت بین تولیدات داخلی باعث تسلط دشمن و وابستگی به خارج را به دنبال خواهد داشت.

در همین راستا، رهبر معظم انقلاب در بیانیه گام دوم فرمودند: اقتصاد قوی، نقطه قوی و عامل مهم سلطه‌ناپذیری و نفوذناپذیری کشور است و اقتصاد ضعیف، نقطه ضعف و زمینه‌ساز

نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان است و نه به توان و ظرفیت داخلی، یکی از مهم‌ترین عیوب اقتصاد کشور است (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=41673>).

۲.۳. دوری از تشبیه به کفار و فرهنگ غیر اسلامی

پیامد دوم حمایت از کالای ایرانی این است که به‌مرور زمان، فرهنگ کشور شبیه به فرهنگ و آداب‌ورسوم کفار خواهد شد. از منظر مقام معظم رهبری، این تشبیه به کفار، یک نوع بیماری است که یک عده‌ای خوششان می‌آید که بگویند فلان نشان خارجی روی لباسشان هست یا روی وسیله خوراکی‌شان هست؛ این یک بیماری است؛ این بیماری را باید علاج کرد (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=12309>).

به‌طور کلی تشبیه به کفار در فقه در دو حوزه اساسی بحث می‌شود:

۱. تشبیه در عبادات (که از موضوع این نوشتار خارج است).

۲. تشبیه غیر عبادات که تشبیه در غیر عبادات به تشبیه در سه نوع پوشش، آرایش و آداب‌ورسوم تقسیم می‌گردد. آیات و روایات فراوانی به نهدی از تشبیه در این سه قسم وارد شده است؛ اما دلالت آیات شریفه قرآن (نساء: ۱۵، مائده: ۴۲، یونس: ۳۵، مؤمنون: ۷۱) بر مدعی تمام به نظر نمی‌رسد، چون این آیات مربوط به مسائل بنیادین دین است، مثل توحید، شرک، عبودیت، رسالت پیامبر... است) (نجفی، ۱۳۸۵، س ۳، ش ۷ و ۸: ۹۴-۹۶).

در نوع پوشش، آرایش، آداب‌ورسوم، روایات فراوانی وارد شده است که به چند نمونه اشاره می‌شود که در صورت عدم حمایت از کالای ایرانی، قطعاً باید از خارج وارد شود و وارد شدن کالا از خارج در موارد مربوط به سبک زندگی و مسائل فرهنگی نتیجه‌ای جزء تشبیه به آن‌ها را در پی نخواهد داشت، به‌خصوص در پوشش، مانند فرهنگ استفاده از کت‌وشلوار که در بسیاری از کشورهای جهان، به‌مرور مد روز شد. کشورهایی مانند ایران، عراق، افغانستان و ... که ادامه این روش پوشش زنان آن جامعه و به‌مرور تمام زندگی فردی و اجتماعی را در بر گرفته و در کشورهای مسلمان دور شدن از اسلام را در پی خواهد داشت که در روایات ذیل بدان اشاره می‌گردد:

روایت اول: امام صادق علیه السلام فرمود: «خداوند به پیامبری از پیامبرانش وحی کرد، به مؤمنان بگو لباس دشمنان مرا نپوشید و طعام دشمنان مرا نخورید و راه دشمنان مرا نروید؛ وگرنه شما هم در زمره دشمنان من خواهید بود» (ابن بابویه، ۱۳۸۹، ج ۲: ۳۴۸؛ حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۵: ۱۴۶).

جمله «لَا تَلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْدَائِي» لباس دشمنان مرا نپوشید، نهی است و ظهور در تحریم دارد (مظفر، ۱۳۸۷: ۱۱۶)؛ بنابراین، از پوشش شبیه کفار نهی شده و جمله «وَلَا تَسْلُكُوا مَسَالِكَ أَعْدَائِي» به روش‌های دشمنان من عمل نکنید، نهی از شبیه شدن به آداب و رسوم کفار است.

منظور روایت از لباس اعداء، آن دسته از پوشیدنی‌هایی است که از اختصاصات و نمادهای کفار است؛ به گونه‌ای که در عرف پوشنده آن، پوشنده لباس کفار به شمار رود؛ لذا، مشمول نهی در عبارت یاد شده است و حرام خواهد بود. به نظر می‌رسد اکنون لباس‌ها و نشان‌هایی مانند کراوات و پاپیون در جامعه ایران از همین مقوله هستند؛ چنان‌که برخی فقهای معاصر همانند آیت‌الله خامنه‌ای، آیت‌الله صافی و آیت‌الله مکارم، استفاده از آن‌ها را جایز نمی‌دانند (محمودی، ۱۳۸۰، ج ۲: ۶۸) و قطعاً این به معنای این نیست که ورود کالای خارجی به معنای تشبه باشد؛ مثلاً کسوری مثل چین بر اساس فرهنگ و ذائقه هر کشور برای او محصولاتی تولید می‌کند (مانند تسبیح و ... برای مسلمانان).

روایت دوم: روایت معتبر از شیخ طوسی که با اندک تفاوتی از روایت اول آورده شده که خداوند به یکی از پیامبرانش وحی فرمود: «به قومت بگو: لباس دشمنان مرا نپوشند و غذای

۱. حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحُسَيْنِ الصَّفَّارُ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ مَعْرُوفٍ عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ يَزِيدِ النَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ أَوْحَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ إِلَيَّ نَبِيٍّ مِنْ أَنْبِيَائِهِ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ لَا تَلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْدَائِي وَ لَا تَطْعَمُوا طَعَامَ أَعْدَائِي وَ لَا تَسْلُكُوا مَسَالِكَ أَعْدَائِي فَتَكُونُوا أَعْدَائِي كَمَا هُمْ أَعْدَائِي (ابن بابویه، ۱۳۸۹، ج ۲: ۳۴۸؛ حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۵: ۱۴۶). این روایت از نظر سندی حسن است؛ زیرا طریق شیخ صدوق در علل الشرایع، همه راویان مورد اعتماد و دارای توثیق خاص هستند؛ مگر نوفلی و سکونی (اردبیلی، ج ۱: ۲۵۸). ولی سکونی را شیخ طوسی در عده توثیق کرده است و گفته است که فقها به روایات او عمل می‌کنند؛ ولی راجع به حسین بن یزید نوفلی توثیق صریحی نرسیده است و لکن با توجه به این که کتاب سکونی و روایات او به وسیله نوفلی رسیده است، معلوم می‌شود که از ناحیه نوفلی نیز علما اشکال نمی‌کردند (شبیری زنجانی، ۱۴۱۹، ج ۱۷: ۵۳۴۵).

دشمنان مرا نخوردند و خود را شبیه شکل دشمنان من نکنند که از دشمنان من محسوب می‌شوند» (طوسی، ۱۴۰۷، ج ۶: ۱۷۲)!

این روایت نیز مانند روایت اول است و اندک تفاوت آن جمله «لَا يَشَاكُلُوا بِمَشَاكِلِ أَعْدَائِي» است که از جهت هم‌شکل شدن با کفار نهی نموده است.

روایت سوم: علامه حلی به نقل از کتاب سنن ابی‌داوود و مسند احمد آورده است: «يَكْرَهُ التَّصْلِيْبَ فِي الثُّوبِ، لِأَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ: إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ كَانَ

لَا يَتْرِكُ فِي بَيْتِهِ شَيْئًا فِيهِ تَصْلِيْبٌ إِلَّا قَطَبَهُ، يَعْنِي قَطَعَهُ، وَ لَمَّا فِيهِ مِنَ التَّشْبِيهِ بِالنَّصَارِيِّ

«مکروه است تصلیب روی لباس؛ زیرا عایشه گفت که رسول خدا ﷺ هر چیزی که در خانه‌اش تصلیب بود می‌شکست؛ زیرا تشبه به مسیحیان بود (علامه حلی، ۱۴۱۴، ج ۲: ۵۰۶).

تصلیب بر روی لباس مکروه است، زیرا عایشه گفته است: رسول خدا ﷺ هیچ شی‌ای را در خانه که نقش صلیب در آن بود رها نمی‌کرد؛ مگر این‌که آن را می‌برید؛ زیرا آن تشبه به مسیحیان است. تصلیب یعنی جامه‌ای که در آن نقش مصلب دارد. «مُصَلَّبٌ عَلَيْهِ نَقْشُ صَلِيبٍ» (فیومی، بی‌تا، ج ۲: ۳۴۵).

روایت چهارم: از امیر المومنین علیه السلام در نهج البلاغه روایت شده که فرمودند: «إِنَّ لَمْ تَكُنْ حَلِيمًا فَتَحَلَّمْ فَإِنَّهُ قَلٌّ مَنْ تَشَبَهَ بِقَوْمٍ إِلَّا أَوْشَكَ أَنْ يَكُونَ مِنْهُمْ»؛ اگر بردبار نیستی، خود را بردبار کن، کسی که خود را شبیه به قومی کند، نزدیک است شبیه آن قوم شود (سید رضی، ۱۴۱۴: ۴۴۴).

از مجموع روایات فوق که در موارد گوناگون وارد شده است، استفاده می‌شود که از نظر اسلام، انجام دادن افعالی که مختص کفار است، مکروه و منهی است. احتمال دارد، دلیل این کراهت و نهی این باشد که انجام دادن چنین افعالی موجب می‌شود که مسلمانان رفته‌رفته، بدون آن که خود بخواهند در ورطه پیروی فکری از آنان بیفتند که نتیجه آن ورود در زمره دشمنان اسلام و سلب استقلال و شکوه اسلامی خواهد شد (خرازی، بی‌تا، ج ۱۵: ۳۹)؛ بنابراین، یکی دیگر از

۱. «عَنْهُ عَنْ إِبْرَاهِيمَ بْنِ هَاشِمٍ عَنِ التَّوْفَلِيِّ عَنِ السَّكُونِيِّ عَنِ جَعْفَرِ بْنِ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ عَنْ أَبِيهِ ع قَالَ: أَوْحَى اللَّهُ إِلَيَّ نَبِيٍّ مِنَ الْأَنْبِيَاءِ أَنْ قُلْ لِقَوْمِكَ لَا يَلْبَسُوا لِبَاسَ أَعْدَائِي وَلَا يَطْعَمُوا طَعَامَ أَعْدَائِي وَلَا يَشَاكُلُوا بِمَشَاكِلِ أَعْدَائِي فَيَكُونُوا أَعْدَائِي كَمَا هُمْ أَعْدَائِي» (طوسی، ۱۴۰۷، ج ۶: ۱۷۲)..

آسیب‌های عدم حمایت از کالای ایرانی و استفاده از کالای خارجی، تشبیه به کفار است که از منظر روایات پذیرفته نیست؛ زیرا تشبیه به کفار موجب تغییر فرهنگ بومی و اسلامی و سلطه فرهنگی کفار می‌شود.

باید توجه داشت تشبیه به کفار صرفاً از آن جهت مذموم نیست که طرز لباس و اصلاح شبیه به آن‌ها باشد؛ بلکه به این جهت مذموم است که این موارد نماد فرهنگ‌اند و وارد کردن جنس از خارج کشور و عدم حمایت از کالای ایرانی یعنی از میان رفتن استقلال فرهنگی کشور و از بین رفتن استقلال فرهنگی کشور یعنی جایگزینی فرهنگ کفار که همان تشبیه به کفار است و همین تشبیه، تسلط آن‌ها را در پی خواهد داشت.

مقام معظم رهبری نیز تأکید دارند بر این که باید فرهنگ کشور خودمان را نگه داریم:

ما باید فرهنگ کشور خودمان را به سمت ترویج تولید داخلی تنسیق و تنظیم کنیم و پیش ببریم؛ این خیلی چیز مهمی است. در گذشته، سال‌های متمادی این فرهنگ به ملت ما تزریق شده است که به دنبال مصنوعات و ساخته‌های بیگانه و خارجی بروند. وقتی گفته می‌شد این جنس خارجی است، این یک استدلال تام و تمامی بود برای بهتر بودن و مرغوب‌تر بودن این جنس. این فرهنگ باید عوض شود... همه باید دست‌به‌دست هم بدهند تا تولید داخل رجحان پیدا کند؛ ارزش پیدا کند و فرهنگی بر جامعه ما و بر ذهن‌های ما حاکم شود که مصرف کردن تولید داخلی را ارزش بدانیم (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=6386>).

امام خمینی علیه السلام نیز با اشاره به ورود فرهنگ غربی با ورود کالاهای دشمنان و کفار می‌فرمایند: ... آن‌چه که پوشیدن آن با عفت و اخلاق اسلامی منافات داشته باشد و یا ترویج فرهنگ غربی که دشمن فرهنگ اسلامی است، محسوب می‌شود، واردات و خرید و فروش و پوشیدن آن جایز نیست... (امام خمینی علیه السلام، ۱۴۲۴، ج ۲: ۱۰۱۳).

۳.۳. رشد اقتصاد ملی

حمایت از کالای ایرانی و استفاده از کالای ایرانی باعث فراهم نمودن زمینه رقابت در ایران و بلکه در کشورهای جهان است که خود زمینه چرخیدن چرخ اقتصاد کشور است. مقام معظم رهبری نیز خرید جنس داخلی را یک ضرورت برای مقاوم‌سازی اقتصاد می‌دانند که بر روی همه چیز این کشور تأثیر می‌گذارد (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25993>).

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، فصل چهارم به اقتصاد ملی و امور مالی اختصاص دارد و طی سیزده اصل اهداف و مبانی و سیستم اقتصاد در نظام اسلامی را تبیین کرده است. در بند ۸ اصل چهل و سوم جلوگیری از سلطه اقتصادی بیگانه بر اقتصاد کشور بیان شده است. مقام معظم رهبری نیز فرمودند: «مسئله اصلی ما امسال مسئله اقتصاد و معیشت مردمی است. همه باید تلاش کنند، همه باید کار کنند و محور هم عبارت است از تولید ملی» (<https://farsi.khamenei.ir/message-content?id=39247>).

و نیز فرمودند: «ما نسبت به اقتصاد ملی خودمان باید تعصب داشته باشیم؛ مصرف جنس خارجی یکی از عیوب مهم ما است؛ ما بایستی تعصب داشته باشیم، نسبت به مصرف داخلی و جنس داخلی و اقتصاد ملی مان» (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=39272>).

نکته مهم این است که معظم له نمی‌فرمایند که همیشه اقتصاد در اولویت است. اقتصاد مهم است، همان‌طور که فرهنگ اهمیت دارد و مناسبات را شکل می‌دهد؛ اما در این مقطع تاریخی، آن حوزه‌ای که آسیب جدی را به کشور و جامعه وارد می‌کند، اقتصاد است. روشن است که بسیاری از ناهنجاری‌های رفتاری که به اجتماع و دین ضربه می‌زنند، ریشه در موضوعات و مسائل اقتصادی دارند. می‌فرماید: «مَنْ لَا مَعَاشَ لَهُ لَا مَعَادَ لَهُ»؛ کسی که معاش خوب ندارد، آخرتش هم خوب نیست.

اگر حکمرانان شما اقتصاد و معیشت شما را تنظیم نکنند، به دین شما آسیب می‌رسد، یا «كَادَ الْفَقْرُ أَنْ يَكُونَ كُفْرًا»؛ فقر نزدیک است که شخص را به کفر بکشد (<https://farsi.khamenei.ir/others-dialog?id=39234>).

اسلام نیز به مسائل «اقتصادی» اهمیت فراوانی قائل است و نظرات مهمی را می‌توان از آن برداشت کرد؛ که یکی از مهم‌ترین آن این است که باید اقتصاد را وسیله دانست نه هدف؛ زیرا اصل، رفع نیازهای انسان در جریان رشد و تکامل اوست نه همچون نظام‌های اقتصادی متمرکز و تکاثر ثروت و سودجویی که اقتصاد را هدف گرفته و در نتیجه، در مراحل رشد و توسعه، اقتصاد به عامل تخریب و فساد و تباهی تبدیل گشته است (عمید زنجانی، ۱۴۲۱، ج ۱: ۵۲۸). روشن است که رشد اقتصادی از اهم مسائل کشور است و حتی اقتصاددانان کشور در خصوص مشکلات موجود اقتصادی کشور در بخش‌هایی اجماع کلی دارند (جعفری، ۱۳۹۶، ش ۲۱،

دوره دوم: ۵۲؛ که وابستگی تولید و مصرف به خارج یکی از این بخش‌هاست که در واقع ثمره عدم حمایت از تولید است که همان نگرش شریعت مقدس است و در ذیل به آن‌ها اشاره می‌شود؛

الف) نبود تحرک و پویایی در تولید کل و سرانه، به مشکلات تبعی زیر منجر شده است؛ کاهش نسبی تشکیل سرمایه، افزایش بیکاری، فقر گسترده، تعمیق عقب‌ماندگی بافت فنی تولید؛

ب) ساختار نامناسب تولید، در حوزه‌های زیر نمایان است: گسترش نامتناسب بخش خدمات، دوگانگی شدید ساختار تولید، وابستگی تولید به خارج، وابستگی مصرف به خارج؛

ج) عدم تناسب سیاست‌های پولی و بانکی؛

د) مشکل اداری اجرایی (دولت): نبود مبانی نظری در زمینه حدود و نحوه دخالت دولت در اقتصاد، ناکارایی بخش دولتی (سیف، ۱۳۹۱: ۲۷-۲۸).

همان‌طور که آورده شده، دومین نکته مهمی که اقتصاددانان روی آن تأکید دارند، وابستگی تولید و مصرف به خارج از کشور است و این یک آسیب جدی در صورت عدم حمایت برای اقتصاد کشور است؛ لذا برای جلوگیری از آسیب به اقتصاد ملی ایران، «مسئولان باید از تولید ملی که اساس و حلقه اساسی پیشرفت اقتصاد است، حمایت کنند، چه جوری؟ یک‌جا که قانون لازم دارد، حمایت قانونی کنند؛ یک‌جا که حمایت قضائی لازم است، انجام بگیرد؛ یک‌جا که حمایت اجرایی لازم است، باید تشویق کنند» (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=25993>).

۴.۳. کاهش بزه‌کاری (ناپهنجارهای اجتماعی)

ناپهنجار هر بیان و عملی است که به‌نوعی تجاوز به هنجارهای اجتماعی جامعه است، به‌عبارتی‌دیگر سرپیچی از آداب‌ورسوم جامعه و اجرای مقررات آن جامعه است (تاج‌زمان، ۱۳۸۱: ۳) که گاهی ارتکاب برخی از این ناپهنجارها ریشه در نفسانیات شخص ندارد؛ بلکه برخی عوامل خارجی مانند فقر در جامعه، نبود اقتصاد صحیح و مانند آن‌که ریشه در فرهنگ ناصحیح آن جامعه در استفاده از کالای خارجی به‌جای استفاده از کالای ایرانی است و همان‌طور که در بند قبلی توضیح داده شد، فقر اقتصادی مورد اتفاق اقتصاددانان است و فقر اقتصادی، جرم و جنایت را به دنبال دارد و به‌نوعی باعث افزایش ناپهنجاری در کشور خواهد شد.

حمایت از کالای ایرانی می‌تواند زمینه کار و تولید را برای همه افراد جامعه فراهم کند و روشن است که فقر اقتصادی و بزهکاری‌های فراوان و انواع جرم و جنایت در جامعه در سایه بیکاری است، همچنین عوامل متعددی در پیدایش آسیب‌ها و انحرافات اجتماعی، به‌عنوان یک پدیده اجتماعی، نقش دارند که در میان علل و عوامل پیدایش بزهکاری و ارتکاب انحرافات اجتماعی، مشکلات اقتصادی و فقر از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. در اصل فقر می‌تواند زمینه‌ساز بروز آسیب‌های اجتماعی در ابعاد گوناگون باشد و این امر در زنان و مردان با کارکردهای متفاوتی همراه است. برخی از جوانان معتاد کشور به دلیل نداشتن تمکن مالی و برخوردار نبودن از امکانات برابر و نیز به‌منظور به دست آوردن فرصت‌های اجتماعی متناسب با شأن و شخصیت خود و خانواده‌شان به این آسیب خانمان‌سوز گرفتار شده‌اند که در نتیجه امروز به‌عنوان معتاد، مجبور به پذیرش برخی رفتارهای غیرانسانی در جامعه هستند (خوشحال، ۱۳۹۶، دوره ۲۰، ش ۲: ۲۲).

حتی وقتی در بازشناسی ریشه‌های جرم در مجازات و بازپروری مجرم به‌دقت نگاه می‌شود، به این نتیجه دست می‌یابیم که در شش مکتب حقوقی که مطرح شده، فقط در مکتب تحقیقی ریشه جرم، نفسانیات انسان است؛ توضیح این که شش نوع مکتب وجود دارد که همه آن‌ها ریشه بزهکاری را بیکاری، اقتصاد نامطلوب، عوامل محیطی، اجتماع می‌دانند که همه آن‌ها به‌نوعی با هم در ارتباط هستند که در ادامه به آن اشاره خواهد شد.

برای از بین بردن این آسیب، چاره‌ای جز حمایت از کالای ایرانی نیست و حمایت کردن از آن فقر و بیکاری را در جامعه از بین می‌برد و از طرفی اقتصاد کشور درمان می‌شود که نتیجه‌ای جزء کم شدن جرم و جنایت در جامعه نخواهد داشت:

الف) در مکتب جغرافیایی؛ از نظر «کتله» بلژیکی هیچ‌گاه فرد به‌تنهایی موضوع تحقیقات نیست؛ بلکه پیکره اجتماع مورد نظر است به نظر او اجتماع مسئول همه جرائم است، چون بزهکار، فقط یک واسطه اجرائی بیش نیست (ر.ک: منتظری، ۱۴۰۹، ج ۳: ۵۰۳-۵۰۶).

ب) مکتب سوسیالیست؛ اساساً به بررسی روابط موجود میان پدیده بزهکاری و اقتصاد می‌پردازد. برحسب عقاید آن‌ها، بزهکاری، آفریده شرایط اقتصادی است، عدم تساوی در توزیع

ثروت، افراد را به سوی جرم می‌راند؛ زیرا این پدیده در حقیقت واکنشی علیه بی‌عدالتی اجتماعی است (همان).

ج) **مکتب تحقیقی**؛ عامل اصلی جرم را نفسانیات انسان می‌داند که در نهاد فرد مجرم به صورت مادرزاد وجود دارد. بنیان‌گذاران این نظریه معتقدند که محیط اجتماعی، به جرمی شکل می‌دهد که ریشه‌اش در عوامل جسمانی، موجود باشد، در غیر این صورت، قادر نیست که جرمی را به وجود بیاورد (همان).

د) **مکتب محیط اجتماعی**؛ تحقیقات اجتماعی را جانشین بررسی‌های فردی شده و بزهکاری را نتیجه عوامل محیط قلمداد نموده است (همان).

ه) **مکتب جامعه‌شناسی**؛ که مؤسس آن «امیل دورکیم» (۱۹۱۹-۱۸۵۸) است، معتقد به اثر جامعه است. به نظر وی، جرم باعث از هم گسستن رشته‌ای می‌شود که وابستگی‌های اجتماعی آن را به وجود می‌آورد، به همین جهت، واکنش اجتماع را به صورت اعمال مجازات علیه عامل برمی‌انگیزاند (همان).

و) **مکتب دفاع اجتماعی**؛ معتقد است که اولین کوشش اجتماع باید تا حد ممکن صرف کاهش دادن عوامل و شرایط به وجود آورنده جرم باشد، این کوشش باید به وسیله اقدامات بسیار اساسی اجتماعی مانند مبارزه علیه الکلیسم، کمک‌های اجتماعی، ایجاد نظم اطمینان‌بخش در فروش سلاح‌های گرم و ... انجام گیرد (همان).

در این شش مکتب که اشاره شد، در پنج نظریه آن، مهم‌ترین زمینه انحرافات اجتماعی را جامعه، پیکره اجتماع، محیط، اقتصاد قلمداد کرده‌اند، فقط در مکتب تحقیقی، ریشه جرم، نفسانیات انسان است. وقتی پیکره جامعه آن قدر باارزش است؛ لذا حمایت از کالای ایرانی برای از بین بردن فقر و... که نتیجه کاهش جرم و جنایت است، بسیار مهم به نظر می‌رسد. پس می‌توان گفت که عدم حمایت از کالای ایرانی باعث رشد فقر در پیکره اجتماع و افزایش جرم و جنایت است و اما راهبردی که برای آرامش جامعه و برای از بین بردن نابهنجاری‌های اجتماعی وجود دارد، چیزی نیست جزء حمایت از جامعه و حمایت از جامعه، رشد دادن آن از نظر اقتصادی و فرهنگی است و یکی از راه‌های رشد اقتصادی و فرهنگی جامعه، تولید مناسب، مصرف تولیدات داخلی و ملی و حمایت از کالای ایرانی است.

۳.۵. کاهش بیکاری در جامعه

بیکاری یعنی بی‌شغلی، نداشتن کار و بیکار، به فردی گفته می‌شود که در سن کار و جویای کار باشد؛ اما شغل یا منبع درآمدی پیدا نکند. کودکان و افراد مسن از آن جهت که قادر به انجام کار نیستند، جزو جمعیت فعال به حساب نمی‌آیند. زنان خانه‌دار و دانشجویان اگر جویای کار نباشند و حتی کسانی که با وجود منبع درآمد کافی مشغول به انجام کاری نیستند نیز، جزو جمعیت فعال شمرده نمی‌شوند.

در روایات از بیکاری نهی شده و پیامدهای سوئی - همچون نقصان عقل، سقوط و بی‌ارزشی دیدگاه چنین کسی نزد مردم و از بین رفتن عزت و ابتلا به خواری - برای آن ذکر شده است (هاشمی شاهرودی، ۱۴۲۶، ج ۲: ۲۰۶). در روایتی به نقل از موسی بن جعفر علیه السلام آمده است: «مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ علیه السلام إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ النَّوَامَ - إِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ الْفَارِعَ» (حر عاملی، ۱۴۰۹، ج ۱۷: ۵۸). «خداوند بنده پر خواب را بسیار دشمن دارد؛ خداوند بنده بیکار را بسیار دشمن دارد» (طباطبایی بروجردی، ۱۴۲۹، ج ۲۲: ۱۶۵).

مقام معظم رهبری درباره بیکاری کارگر ایرانی می‌فرماید:

مسئله واردات بی‌رویه و بی‌منطق، ضرر بزرگی است، خطر بزرگی است؛ مردم هم باید این را بدانند. وقتی یک محصول خارجی را ما داریم مصرف می‌کنیم، در واقع داریم یک کارگر خودمان را بیکار می‌کنیم، یک کارگر دیگر را داریم به کار وادار می‌کنیم؛ این هست، منتها مسئله مرغوبیت و کیفیت، خیلی مهم است و استحکام؛ این‌ها خیلی مهم است. اگر چنانچه جنس داخلی، تولید داخلی، این خصوصیات را داشته باشد، به‌طور طبیعی تمایل پیدا می‌شود (https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=10077).

۱. شبیه این روایت بسیار وارد شده است در باب کراهه کثرة النوم و الفراع؛ آورده شده:

(الف) مُحَمَّدُ بْنُ يَعْقُوبَ عَنْ عِدَّةٍ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدٍ عَنْ أَبِيهِ عَنْ ابْنِ سَنَانَ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانٍ وَصَالِحِ النَّبَلِيِّ جَمِيعًا عَنْ أَبِي بصيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ كَثْرَةَ النَّوْمِ وَكَثْرَةَ الْفِرَاعِ.

(ب) وَعَنْهُمْ عَنْ سَهْلِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ ابْنِ مَجْبُوبٍ عَنْ يُونُسَ بْنِ يَعْقُوبَ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ: كَثْرَةُ النَّوْمِ مَذْهَبٌ لِلدُّنْيَا.

(ج) عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ فَضَّالٍ عَمَّنْ ذَكَرَهُ عَنْ بَشِيرِ الدَّهَّانِ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا الْحَسَنِ مُوسَى عليه السلام يَقُولُ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ الْعَبْدَ النَّوَامَ الْفَارِعَ.

(د) مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيِّ بْنِ الْحُسَيْنِ قَالَ: قَالَ أَبُو الْحَسَنِ مُوسَى بْنُ جَعْفَرٍ عليه السلام إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ النَّوَامَ - إِنَّ اللَّهَ لَيُبْغِضُ الْعَبْدَ الْفَارِعَ.

پس یکی از مواردی که باعث آسیب جدی به جامعه می‌گردد، فقری است که از بیکاری نشئت می‌گیرد و این بیکاری، پیامد تعطیلی کارخانه‌ها، سوء مدیریت و امثال آن است؛ لذا عدم حمایت از تولیدات ایرانی نتیجه‌ای جز رشد بزهکاری را برای جامعه به ارمغان نمی‌آورد؛ بنابراین بیکاری تأثیر مستقیم بر گسترش جرم و ناهنجاری در جامعه دارد. در مقایسه بین بیکاری و تورم، هر دوی آن‌ها قابل اعتنا می‌باشند؛ ولی اثر تخریبی بیکاری از اثر تخریبی تورم بسیار شدیدتر است (عباسی نژاد، ۱۳۹۱، س ۲۰، ش ۶۴: ۸۳). در هر صورت، بیکاری به‌عنوان عارضه‌ای که باعث عدم استفاده از نیروی کار است بیماری مزمنی است و خوشایند هیچ نظام اقتصادی نیست. عدم دسترسی به منابع کسب درآمد و اشتغال که در جامعه به‌صورت بیکاری یا کم‌کاری عینیت می‌یابد از عوامل موجد فقر و نابرابری‌های اقتصادی است؛ چراکه این عوامل باعث بروز جنایات، انحرافات، تنش‌ها و بی‌نظمی‌های اجتماعی و خشونت می‌شود (همان: ۶۸).

۳.۶. گسترش سبک زندگی اسلامی

واردات کالاهای خارجی، علاوه بر تأثیر اقتصادی، تغییر در سبک زندگی مردم را نیز دارد، کالایی که برای مصرف‌کننده غربی و فرهنگ مردمی دیگر تولید شده، در صورت ورود به کشور اسلامی می‌تواند فرهنگ خاص خود را نیز وارد کشور کند، مقام معظم رهبری نیز در بیانیه گام دوم، به‌عنوان هفتمین توصیه می‌فرماید: «تلاش غرب در ترویج سبک زندگی غربی در ایران، زیان‌های بی‌جبران اخلاقی و اقتصادی و دینی و سیاسی به کشور ما زده است و مقابله با آن، جهادی همه‌جانبه و هوشمندانه می‌طلبد» (-<https://farsi.khamenei.ir/message>) (content?id=41673).

«سبک زندگی، مجموعه رفتاری در حوزه مصرف فرهنگی و مادی زندگی اجتماعی است که در عرصه عمل محقق شده و قابل مشاهده است» (فاضلی، ۱۳۸۲: ۵۷). پس اولاً سبک زندگی، همان بخش از زندگی است که عملاً تحقق می‌یابد و ثانیاً باید زاینده انتخاب‌گری افراد باشد و ثالثاً سبک زندگی نسبت مستقیمی با مصرف دارد. بی‌اعتنایی به ارزش‌ها و اعتقادات دینی در نوع مصرف، نظم اجتماعی و ارائه الگوی متعالی حیات انسانی و نیز با توجه به آمیختگی فرهنگ اسلامی و ایرانی در هویت‌بخشی به آحاد جامعه سبب ایجاد گسست نسلی، تناقضات

ارزشی و بحران هویتی در اقشار و گروه‌های اجتماعی مختلف به‌ویژه زنان و جوانان خواهد شد. فرآیندهای جهانی‌شدن، گسترش ارتباطات رسانه‌ای و کم شدن فاصله مرکز و پیرامون در ابعاد اطلاعاتی همواره سبب تغییر و تنوع سبک‌های زندگی در بین اقشار مختلف شده است. در نظر داشتن عوامل یاد شده و داشتن تصویری واقع‌بینانه از شرایط آینده، راهی برای شناخت مسیر احتمالی حرکت جامعه است (همان: ۱۷۹ و ۱۸۰).

عامل مصرف در تحلیل سبک زندگی، از اهمیت اساسی برخوردار است. مصرف با کارکرد نمادین خود، هویت افراد را نشان می‌دهد. کارکرد نمایشی مصرف ناشی از این واقعیت در دنیای مدرن است که جهت‌گیری مصرف تنها ناشی از ضرورت رفع نیازهای زیستی نیست؛ بلکه انتخابی است که هویت متمایز را آشکار می‌سازد. امروزه مصرف و نیاز از هم فاصله گرفته‌اند و شکافی بین آن‌ها به وجود آمده به نحوی که دیگر مصرف انسانی مطابق با نیازهای انسانی نیست؛ بلکه مصرف چیزی بیش از آن است و آن شکاف را مصرف‌گرایی پر کرده است (موحد، عباسی و مرحمتی، ۱۳۸۹: ۸).

سبک زندگی کنونی مردم ایران، ثمره‌ای جز مصرف کالاهای خارجی ندارد و بدون تغییر در چنین رویکردهایی، نباید انتظار رشد مصرف کالاهای داخلی را داشته باشیم از طرف دیگر، تقویت سبک زندگی اسلامی بر حمایت از کارگر ایرانی نیز تأثیر دارد. اسلام انسان را دعوت به کار کردن می‌کند و توصیه می‌کند که کار را خوب و کامل انجام دهد. رسول اکرم ﷺ می‌فرماید: «رحمت خدا بر آن انسانی که کاری که انجام می‌دهد، محکم بکند» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۹: ۴۹). برداشت ناصحیح از اسلام، جامعه را به کم‌کاری و تنبلی دعوت می‌کند. حال آن‌که این صفات از دیدگاه اسلام مذمت شده‌اند. امام موسی کاظم ﷺ می‌فرماید: «إِيَاكَ وَ الْكَسَلَ وَ الضَّرَجَ فَإِنَّهُمَا يَمْنَعَانِكَ مِنْ حَظِّكَ مِنَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَةِ»؛ از کسالت و تنبلی دوری کن که تو را از بهره دنیا و آخرت محروم می‌کنند (کلینی، ۱۳۶۳، ج ۵: ۷۵).

یکی دیگر از مسائلی که می‌تواند در سبک زندگی اسلامی نیز جایگاه اساسی داشته باشد، مسئله رزق است. مطابق با سبک زندگی اسلامی و بیان آیات و روایات، رزق انسان البته در صورتی که تلاش کافی و لازم را انجام داده باشد، تضمین شده است و نباید نگران تأمین رزق خود باشد. در این شرایط، مسلمانی که در کار تولید و ساخت‌وساز است، روزی خود را از خداوند طلب می‌کند و برای کسب درآمد در حق مردم اجحاف نمی‌کند و بر همین اساس، کالاهای

باکیفیت تولید می‌کند و حقوق کارگران را به‌درستی می‌دهد و در بازار نیز تقلب نمی‌کند. اگر چنین برداشتی در میان تولیدکنندگان ما نهادینه شده و سبک زندگی اسلامی در میان این قشر، نهادینه شود، بازار کالا از نظر کیفیت و کمیت متحول شده و مردم نیز منتفع می‌گردند.

ورود فرهنگ غربی به کشور و در نتیجه تغییر سبک زندگی ایرانیان، افزایش بیکاری و خروج ارز از کشور و وابسته شدن به کشورهای خارجی برای کالاهای ضروری از تبعات واردات و بی‌توجهی به تولید داخل است.

تغییر سبک زندگی سبب می‌شود، مردمی که مصرف‌کننده کالاهای داخلی هستند به دلیل دیدن صداقت و کیفیت تولید کننده، تمایل بیشتری به مصرف این کالاها نشان دهند و از کالاهای خارجی کمتر مصرف کنند و این مسئله نیز موجب گسترش مصرف تولیدات داخل و قدرت یافتن تولیدکننده داخلی می‌شود. همان‌طور که مقام معظم رهبری نیز تأکید فرمودند، یکی از مسائل دیگری که در باب سبک زندگی مؤثر است، فرهنگ‌سازی و تبلیغات در جهت مصرف کالاهای داخلی است. مردم باید از طریق رسانه‌های مختلف، از سبک زندگی متأثر از فناوری و راحت‌طلبی، به سبکی از زندگی که تلاش و کوشش در آن تجلی دارد و بیشتر مطابق با فرهنگ اسلامی است، روی بیاورند و این نیازمند تبلیغات و فرهنگ‌سازی مناسب در رسانه‌هاست (<https://farsi.khamenei.ir/speech-content?id=19301>).

«بودریار» در کتاب *نظام اشیا* (۱۹۶۸) بیان می‌کند که مصرف به‌تنهایی، ارضای یک دسته از نیازهای زیستی نیست؛ بلکه متضمن نشانه‌ها و نمادها است. او معتقد است «مصرف را باید به‌عنوان روندی تلقی کرد که در آن خریدار یک قلم کالا از طریق به‌نمایش گذاشتن کالاهای خریداری شده، به‌طور فعالی مشغول تلاش برای خلق و حفظ یک حس هویت است». به‌عبارتی‌دیگر «مردم حس هویت چه کسی بودن را، از طریق آن‌چه مصرف می‌کنند، تولید می‌کنند» (به نقل از باکاک، ۱۳۸۱: ۱-۱۶). همچنین در کتاب *جامعه نمایش* این‌طور عنوان شده است که امروزه «تمام زندگی جوامعی که در آن‌ها، مناسبات مدرن تولید، حاکم است، به‌صورت انباشت بیکرانی از نمایش‌ها تجلی می‌یابد» (گیدوبور، ۱۳۸۲: ۵۵)؛ بنابراین مصرف را نیز باید در قالب جامعه نمایش تحلیل کرد؛ جامعه‌ای که همه‌چیز در آن کالا است.

نتیجه‌گیری

در محور سوم بیانیه گام دوم انقلاب اسلامی مقام معظم رهبری، اقتصاد را یک نقطه کلیدی تعیین‌کننده برای یک جامعه می‌دانند. یکی از راهکارهای رسیدن به اقتصاد قوی، حمایت از کالای ایرانی در جهت رونق تولید و رسیدن جامعه به اقتصاد مطلوب است. این راهکار، میل تقاضای جامعه را از کالای خارجی به ایرانی تبدیل کرده و آثار پیامدهای حمایت از کالای ایرانی را در همه جنبه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ملموس می‌نماید. اهم این آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی در جامعه عبارت‌اند از: «استقلال کشور و نفی تسلط کفار»، «دوری از تشبه به کفار و فرهنگ غیر اسلامی»، «رشد اقتصاد ملی»، «کاهش بزه‌کاری»، «کاهش بیکاری در جامعه» و «گسترش سبک زندگی اسلامی».

اقتصاد ضعیف، باعث زمینه‌سازی برای «نفوذ و سلطه و دخالت دشمنان»، «بیکاری نیروی کار»، «رشد بزه‌کاری جوانان»، «دل‌سرد کردن نیروی انسانی»، «تغییر سبک زندگی» و درنهایت «وابستگی به خارج از کشور» است که نتیجه آن تداوم مصرف ثروت ملی، یعنی نفت و تشدید فزاینده وابستگی به بیگانه و تسلط آن‌ها بر کشور که در پی آن مرگ تدریجی اقتصاد ملی و کشور را در پی خواهد داشت؛ بنابراین، اصلی‌ترین گام‌های دست یافتن به رونق تولید، توجه آحاد مردم به این نکته است که امروزه مصرف کالای خارجی به‌منزله عدم مصرف کالای مشابه ایرانی است و آن نیز به معنی بی‌رونق شدن تولید داخلی است.

نکته اساسی این است که بعد از تبیین و تحلیل آثار و پیامدهای حمایت از کالای ایرانی و عدم استفاده از کالای خارجی و گرایش مردم به خرید کالای ایرانی، طبعاً این عمل حمایت باعث رونق تولید برای جامعه می‌شود که خود این امر برای کارفرمایان و تولیدکنندگان کشور مزایای بسیاری دارد؛ ولی این مهم نباید باعث سوءاستفاده کارفرمایان، تولیدکنندگان شود، یعنی با بالا بردن قیمت‌های سرسام‌آور، تولید کالاهای نامرغوب، رغبت مردم را به کالای ایرانی کم‌رنگ کنند، به‌طوری‌که عموم افراد جامعه، آرزوی استفاده از کالای خارجی با کیفیت بالا و قیمت مناسب داشته باشند.

فهرست منابع

- قرآن کریم؛
- نهج البلاغه؛ سید رضی، محمد (۱۴۱۴ ق)، قم: مؤسسه نهج البلاغه، چاپ اول.
- اردبیلی، محمدبن علی (۱۴۰۳ ق)، جامع الرواه، قم: مکتبه المرعشی النجفی علیه السلام.
- امام خمینی علیه السلام، سید روح الله (۱۴۲۹ ق)، الرسائل العشره، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی علیه السلام، سوم.
- _____ (۱۴۲۴ ق)، توضیح المسائل (محشی)، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفترانتشارات اسلامی، چاپ هشتم.
- باکاک، رابرت (۱۳۸۱)، مصرف، ترجمه خسرو صبری، تهران: نشر و پژوهش شیرازه.
- تاج زمان، دانش (۱۳۸۱)، اطفال و جوانان بزهدار، تهران: انتشارات رسا.
- جعفری، انوش؛ قنبری، حمیده (۱۳۹۶)، مطالعه موانع توسعه اقتصادی جمهوری اسلامی ایران، ماهنامه پژوهش ملل، دوره دوم، شماره ۲۱، شهریور.
- حر عاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹ ق)، وسائل الشیعه، مؤسسه آل البيت علیهم السلام، لاحیاء التراث، قم: ایران، اول.
- حسینی تهرانی، سیدمحمدحسین (۱۴۲۱ ق)، ولایت فقیه در حکومت اسلام، مشهد: انتشارات علامه طباطبایی، دوم.
- علامه حلی، حسن بن یوسف (۱۴۱۴ ق)، تذکره الفقهاء، قم: مؤسسه آل البيت علیهم السلام، لاحیاء التراث، اول.
- حیدری خورمیزی، سیدمحمد (۱۳۹۷)، تحلیل فقهی - حقوقی قاعده نفی اضطرار، قم: دارالفکر.
- خرازی، سیدمحسن (بی تا)، مجله فقه اهل بیت علیهم السلام، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، اول.
- خوشحال، امیر (۱۳۹۶)، چرا ناهنجاری؛ تبیین چگونگی گرایش نوجوانان به ناهنجاری، نشریه رشد آموزش علوم اجتماعی، دوره بیستم، شماره ۲، زمستان.
- دوبر، گی (۱۳۸۲)، جامعه نمایش، ترجمه بهروز صفدری، تهران: نشر آگاه.
- زنگنه شهرکی، جعفر (۱۳۹۱)، قاعده «نفی سبیل» در آرای فقهی و مواضع سیاسی صاحب عروه، فصلنامه فقه، شماره ۷۳، ص ۱۴۸ تا ۱۹۴.
- سیف، علی (۱۳۹۱)، تولید مالی، چالش‌ها و راهکارها، تهران: دانشگاه دفاع ملی.

- شبیری زنجانی، سید موسی (۱۴۱۹ ق)، کتاب نکاح، قم: مؤسسه پژوهشی رأی‌پرداز، اول.
- ابن بابویه، محمدبن علی (۱۳۸۶ ق)، علل الشرائع، قم: کتابفروشی داوری، اول.
- ابن بابویه، محمدبن علی (۱۴۱۳ ق)، من لا یحضره الفقیه، قم: جامعه مدرسین حوزه علمیة قم، دفتر انتشارات اسلامی، دوم.
- طباطبایی بروجری، حسین (۱۴۲۹ ق)، منابع فقه شیعه؛ مترجمان: حسینیان قمی، مهدی؛ صبوری، م، تهران: انتشارات فرهنگ سبز، اول.
- طوسی، محمدبن حسن (۱۴۰۷ ق)، تهذیب الأحکام، تهران: دار الکتب الاسلامیة، چهارم.
- عباسی نژاد، حسین؛ رضانی، هادی؛ صادقی، مینا (۱۳۹۱)، بررسی رابطه بین بیکاری و جرم در ایران: رهیافت داده‌های تلفیقی بین استانی، فصلنامه پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، سال بیستم، شماره ۶۴، زمستان ۱۳۹۱. صفحات ۶۵ تا ۸۶.
- عمید زنجانی، عباس علی (۱۴۲۱ ق)، تهران: انتشارات امیر کبیر، چهارم.
- فاضلی، محمد (۱۳۸۲)، مصرف و سبک زندگی، قم: انتشارات صبح صادق.
- فیروزآبادی، مرتضی (۱۳۹۷)، پایگاه خبری تحلیلی اقتصاد مقاومتی.
- فیومی، احمد بن محمد (بی تا)، المصباح المنیر فی غریب الشرح الکبیر للرافعی، قم: منشورات دار الرضی، اول.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۳)، الکافی، تهران: دارالکتب الاسلامیة.
- مجلسی، محمدباقر بن محمد تقی (۱۴۰۳)، بحار الانوار، قم: نشر دارالکتب الاسلامیة.
- محمودی، سید محسن (۱۳۸۰)، مسائل جدید از دیدگاه علما و مراجع تقلید، چاپ دوم، قم: نشر علمی فرهنگی.
- مظفر، محمدرضا (۱۳۸۷)، اصول فقه، قم: بوستان کتاب قم (انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیة قم).
- منتظری نجف‌آبادی، حسین علی (۱۴۰۹)، مبانی فقهی حکومت اسلامی، مترجم: صلواتی، محمود و شکوری، ابو الفضل، قم: مؤسسه کیهان، اول.
- موحد، مجید؛ عباسی شوازی، محمد تقی؛ مرحمتی، ندا (۱۳۸۹)، رسانه، جنسیت و مصرف‌گرایی، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، سال ۱۲، شماره ۴۷، ص ۷-۴۰.
- موسوی بجنوردی، سید محمد (۱۴۰۱ ق)، قواعد فقهیه، تهران: مؤسسه عروج، سوم.

- نجفی، زین العابدین (۱۳۸۵)، تشبیه به کفار در پوشش، آرایش، آداب و رسوم از منظر فقه امامیه، فصلنامه دین و سیاست، شماره ۷ و ۸، بهار و تابستان ۸۵، ص ۸۹-۱۱۲.
- هاشمی شاهرودی، سید محمود، با همکاری جمعی از پژوهشگران (۱۴۲۶ ق)، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت علیهم السلام، قم: مؤسسه دائرة المعارف فقه اسلامی بر مذهب اهل بیت علیهم السلام، اول.
- www.tasnimnews.com
- www.farsi.khamenei.ir
- www.yjc.ir